

Osim fotografija knjiga je opremljena i crtežima glazbenih instrumenata, kartom šibenskog područja i već spomenutim *Rječnikom*, koji je sačinio Božidar Finka. Knjizi je priložena i mala gramofonska ploča s izborom snimaka pjevanja i kazivanja iz svih obrađenih lokaliteta.

U ovoj knjizi svakako je najvrednija bogata glazbena građa, koja je ujedno i stručnije prezentirana od druge građe (uz notne zapise napjeva nalaze se i tonski nizovi i metroritamski obrasci).

Zorica Rajković

Ivan Lovrić i njegovo doba. Referati i saopćenja sa znanstvenog skupa, Odgovorni urednik **Milivoj Čatipović** »Zbornik cetinske krajine«, knj. 1, Sinj 1979, 403 str.

Dvjesto godina nakon smrti Ivana Lovrića, a bio je mladić od dvadeset i jedne godine kad ga je odnijela tuberkuloza, u njegovu rodnom mjestu održan je simpozij koji je konačno osvijetlio njegovo djelo. Sudbina je naime Lovrićeva bila da su ga oštro napadali i kritizirali za njegova kratka života i da su ga nijekali i zanemarivali gotovo dva stoljeća nakon njegove smrti.

Mladi prosvjetitelj, militantno antiklerikalni, bio je napisao kritiku na Fortisovo *Putovanje po Dalmaciji*. U kritici je katkad imao pravo a katkad je griješio. No dao je vrlo mnogo podataka o Sinjskoj krajini i o životu njenih tadašnjih stanovnika — Morlaka. Odlikuje se ta njegova građa prosvjetiteljskim nazorima ali i jednim za tako mlada čovjeka začuđujućim cjelovitim pristupom životu, ljudima, kulturi, folkloru, običajima. Lovrićevi Morlaci su ljudi od krvi i mesa; njihovi običaji nisu prikazani u romantičkom celofanu a njegov prikaz života hajduka Stanislava Sočivice sociološka je studija (Krlježa) i prikaz alternativne ekonomike, ekonomike hajdučkog stjecanja bez premca je u našoj literaturi. Simpozij je ana-

lizirao i prikazao povijesne prilike, naročito gospodarsko-društvene i političke odnose u sredini 18. stoljeća (Stulli, Kolanović, Pandžić), demografsku situaciju u Sinju u to doba (Bezić-Božanić), užu sredinu iz koje je Lovrić potekao (Soldo, Fisković). Posebno su osvijetljeni Lovrićevi doprinosi, odnosno građa — arheološka (Gabričević), geološka (Sikirica), speleološka (Jalžić), zatim Lovrićev doprinosi folkloristici, i to posebno usmenoj književnosti (Bošković-Stulli, Mimica, Kleut), zatim njegov doprinos etnološkom poznavanju Sinjske krajine (Rihtman-Auguštin, Milićević, Čulinović-Konstantinović, Bezić, Bonifačić Rožin, Petrić, Vrtovec, Vidović). Prikazane su kritike Lovrića a izrađena je i bibliografija radova o Ivanu Lovriću.

Radovi u ovom zborniku doista su dobro usmjereni prema vremenu kojem je djelovala ova tragična ličnost našeg javnog života i prema njegovu djelu. Tek nakon ovog zbornika moguće je dati pravu etnološku ili socijalnoantropološku ocjenu Lovrićevih pogleda i njegova doprinosa znanju o nama samima i o našoj kulturi.

Znanstveni skup organiziralo je kulturno društvo »Cetinjanin«, koje je i izdalo zbornik. To je zaista lijep primjer odnosa prema baštini i aktivan doprinos suvremenom ljudskom identitetu.

Dunja Rihtman-Auguštin

Rad XXIII kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije, Slavonski Brod 1976, Glavni urednik **Zoran Palčok**, Savez udruženja folklorista Jugoslavije, Društvo folklorista Hrvatske, Zagreb 1981, 346 str.

U zborniku radova 23. kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije, održanom u Slavonskom Brodu 1976. godine, tiskano je 47 referata održanih uz ovih sedam tema:

1. Narodno stvaralaštvo Slavonije i Baranje, 2. Ustanci i narodno stva-

ralaštvo, 3. Pristup usmenoj književnosti kao pisanom tekstu i kao izvedbi u društvenom kontekstu, 4. Obredna ora, 5. Problemi tipologije plesova naroda i narodnosti Jugoslavije, 6. Iskustva naših folklornih smotri, sabora, priredaba i radio-televizijskih prikaza folklor — s obzirom na tradiciju, autentičnost i inovacije i 7. Problemi terminologije u jugoslavenskoj muzikologiji.

O folkloru Slavonije i Baranje govori šest priloga. U prvom Milica Bošković-Matić daje pregled likovnih tradicijskih kolektivnih umjetničkih izražajnih mogućnosti stanovništva Slavonije i Baranje — Hrvata, Srba, Mađara i Šokaca (!?) na predmetima dnevne upotrebe. U drugom Jelka Radauš-Ribarić obrađuje zoomorfne i antropomorfne motive na slavonskim otarcima (prilaže 15 fotografija s popisom motiva i mjesta gdje se motiv našao) i zaključuje da otarak kao predmet po svom platnu i crvenom koloritu pripada slavenskom materijalnom i obrednom inventaru u koji se stopilo više kulturnih elemenata što su se kroz dugo kulturno razdoblje pojavljivali na tlu Slavonije. U tom su predmetu narodnog inventara oni ostali prisutni do našeg doba, zabilježeni u šarama hrvatskog likovnog govora Slavonije. Obavještavajući o narodnoj muzičkoj tradiciji područja Slavonske Požege, Dunja Rihtman-Šotrić navodi da tradicionalni narodni muzički instrumenti koje su istraživači na području Slavonske Požege vidjeli, čuli, snimili ili o njima dobili osnovne podatke, pripadaju grupi idiofonih, aerofonih i kordofonih instrumenata. U četvrtom prilogu Krešimir Galin piše o diplici, jednocijevnoj trstenoj klarijetskoj sviraljci iz Baranje, kojoj je tradicijska izrada i sviranje, kao i navlačenje pipnica u ukrasne svrhe, starija od četiri generacije (nekad su diplice u tom kraju bile raširene, a danas ih svira samo nekoliko ljudi). Prilog Olge Penavin govori o narodnim baladama iz Koroga, mađarske jezične oaze u Slavoniji (sačuvane su stare melodije i jezik 16. stoljeća). U šestom prilogu Voislav Ja-

koski obrađuje zapis od sedam narodnih pjesama Albanaca prenesenih u Slavoniju. Malo o folkloru Slavonije!

Najveći broj priloga (17) posvećen je temi *Ustanci i narodno stvaralaštvo*. U prilogu *Višestruki kontinuitet i karakter razvitka našeg narodnog pevanja Ustanaka 1941*. Dušan Nedeljković zaključuje da imamo »već opšti i celovit pregled, etnogenetsku, etnopsihološku, opštu folklorističku i estetsku društveno-istorijsku analitičku i sintetičku sliku same suštine i dinamičke strukture originalnog razvoja višestrukog kontinuiteta i karaktera narodnog pevanja Ustanaka 1941...« O dokumentarno-povijesnoj vrijednosti makedonskih narodnih pjesama s tematikom NOB-a i revolucije piše Simo Mladenovski. Dva priloga posvećena su ženama: *Lik žene u narodnom stvaralaštvu ustanaka i revolucije* (Radmila Opačić) i *Realistično i uloga žene u narodnom stvaralaštvu buna i ustanaka* (Nikola Knežević). U prilogu *Folklorno poetsko-muzičko stvaralaštvo kondicionirano emotivnom potrebom grupe u specifičnim situacijama narodnog otpora* H. Polovina, N. Ludvig-Pečar i I. Milaković zaključuju da je u našim narodnim kolektivnim aktivnostima pojedinac u sklopu grupe morao djelovati borbeno, požrtvovno, uvijek izložen napadu anksioznosti i straha, »protiv kojeg se grupa mora braniti, jer bi bila svladana, pregažena«. O nekim motivima i sadržajima partizanske narodne pjesme u Hercegovini piše Milan Bodiroga. Rad Ive Rudana *Ustanak i oslobodilačka borba Istre u usmenom narodnom stvaralaštvu* napisan je na temelju djela građe, jer veliki dio usmenog narodnog stvaralaštva o ustanku i oslobodilačkoj borbi Istre nije zapisan i tiskan, što otežava stvaranje temeljitijih teorijskih zaključaka. U prilogu *Ustanci i narodno stvaralaštvo Rusina* (Vlado Kostelnik) kaže se da su Rusini proživljavali istu ili veoma sličnu sudbinu u svojoj povijesti kao i svi drugi slavenski narodi. Borili su se za svoju samosvijest i slobodu pro-

tiv Mongolo-Tatara, poljske šljahte, turskog ropstva, ugarskih barona, njemačkih grofova, rumunjskih boljara, protiv feudalne eksploatacije uopće. U prilogu *Odjek trinaestojulskog ustanka i borbe protiv fašizma u narodnoj poeziji u Crnoj Gori* (Ismail Doda) pretežno je riječ o partizanskim pjesmama na jeziku albanske narodnosti. U radu *Narodne pesme o ustanku i ustaničkim borbama na jugu Srbije* Momčilo Zlatanović tvrdi da ni o jednom povijesnom događaju na jugu Srbije nije ispjevano toliko lirskih i epskih pjesama kao o ustanku, oslobodilačkom ratu i revoluciji; »ispjevan je čitav niz pesama o pozivu na ustanak, ustanku i ustaničkim borbama« a aktualizirane su i mnoge »stare revolucionarne i borbene pesme«, pa tvrdi »da životni nerv ustaničkog folkloru nije presečen«, već da proces neprekidno teče, što uvjerljivo potvrđuju i zapisi u novijim zbirkama. Trpko Biševski govori o muzičkim karakteristikama triju partizanskih pjesama. U prilogu *Hajdučka i klefstska ustanička pesma* Miodrag Stojanović zaključuje da pri pažljivom uspoređivanju usmenog stvaralaštva naroda jugoistočne Evrope u intervalima oslobodilačkih borbi, ustaničkih pokreta i buna (Srba, Hrvata, Makedonaca, Grka, Rumunja, Albanaca, Bugara) nalazimo brojne zajedničke crte nastale ne samo po općim zakonima stvaranja folkloru u svakom narodu posebno, već i u genetičkim, povijesnim i kulturnim vezama tih naroda kroz stoljeća. Citirane epske pjesme u prilogu *Gradašćevičev ustanak u narodnoj pjesmi* (Đenana Buturović), premda u mnogome različite, »dragocjeno dopunjuju narodnu predaju o bosanskom ustanku pod Husein-kapetanom Gradašćevićem. One sugerišu vitalni sloj prave narodne tradicije o bosanskom ustanku, sloj koji je otporan na sve inovacije i improvizacije«. Nikola Anić piše o nastanku i razvoju narodne, revolucionarne i borbene pjesme *Padaj silo i nepravdo*, koja se pjevala u svim prilikama i u svim uvjetima, imajući značajnu funkciju

tokom cijelog NOR-a. O 23 pjesme s tematikom ilindenskog ustanka, podijeljene u tri grupe (prije, za vrijeme ustanka i poslije njega), piše Ivan Kotev, a o samoubojstvu kao motivu u makedonskim ustaničkim narodnim pjesmama Lazo Karovski. U prilogu *Partizanska pjesma u interpretaciji Isidore Sekulić* (Svetozar Piletić) riječ je o zanimljivom eseju Isidore Sekulić (objavljenom u XI. knjizi Sabranih djela), u kojem njezina ocjena partizanske poezije ostaje kao nezaobilazan prilog. Vukoman Džaković piše o spjevu Save Orovića o hercegovačkom ustanku 1875-1876. i kaže da je oduševljenje iz djetinjstva i rane mladosti Orović pokušao iskazati 1936. godine (tada je bio major bivše jugoslavenske vojske) tiskavši sedam pjesama u desetercima pod nazivom *Nevesinjski ustanak* kao navodne zapise narodnog guslara Vučete Orovića.

Četiri priloga posvećena su temi *Pristup usmenoj književnosti kao pisanom tekstu i kao izvedbi u društvenom kontekstu*. U prvom prilogu, *O metodičkom i metodološkom aspektu u pristupu proučavanju narodne književnosti — s osobitim osvrtom na povijest usmene narodne književnosti* (Tvrтко Čubelić), naglašeno je da su i pisana i usmena književnost izraz istog jezika i iste nacionalne kulture, da su je »stvorili pojedinci koji su pripadali istom narodu i da se stvarno radi o jednoj te istoj književnosti«. O tome kako cjelovitije razlikovati narodnu pjesmu piše Marko Terseglav. Nives Ritig-Beljak u članku *Istraživačeva i kazivačeva pjesma* daje prilog metodologiji istraživanja usmene književnosti, a Vojislav Nikčević u prilogu *Da li narod u kolima Njegoševa Gorskog vijenca pjeva epske narodne pjesme — zaključuje da se za pjesme kola u Gorskome vijencu može reći da predstavljaju prijelaz između epskog narodnog i pisanog pjesništva i da se žanrovski mogu najtočnije odrediti kao pjesme »na narodnu«, kao stihovane povijesti kakve je u crnogorskoj književnosti pod utjecajem *Razgovora ugodnog* Andrije Kačića-*

-Miošića naročito pisao Njegošev stric Petar I. Petrović.

O temi *Obredna ora* govore tri priloga. Prvi se bavi nekim etnokoreološkim karakteristikama lazaričkih obrednih plesova u SR Makedoniji (Mihailo Dimoski), drugi ulogom obrednih plesova u svadbenim običajima u srednjem Banatu (Vladimir Mitrović), treći o karnevalima u Leskovcu, u kojem Jovan S. Mihajlović kaže da dramsko narodno stvaralaštvo na jugu Srbije ima svoju dugu tradiciju. Na kraju zaključuje da su poslije II. svjetskog rata pokušali obnoviti karnevale, ali bez uspjeha.

Problemima tipologije plesova bave se dva priloga. Ivan Ivančan iznosi indeks plesnih motiva kola u Slavoniji (navodi 77 naziva kola koji su obrađeni i plesne motive koji ih tvore), a Ravijojla Pavić-Mandić osvrće se na tipove narodnih plesova Bosne i Hercegovine.

Trinaest priloga govori o šestoj temi, koja se bavi primjenom folkloru. U prvom prilogu *O tendencijama koje se kod nas u novije doba ispoljavaju u prikazivanju narodnog stvaralaštva* Miroslava Fulanović-Šošić ističe da je potrebno osigurati jedinstven stručni programski pristup tumačenju, pojava, vodeći računa o zadovoljavanju programskih potreba, kao i o potrebi da se najširi krug ljudi upozna s neospornim vrijednostima i tog dijela našeg kulturnog nasljeđa. U prilogu *Aktuelna primjena starinskog folklornog kostima* Marijana Gušić kaže da je krajnje vrijeme da se znalački i stručno pristupi pitanjima o postojanju i prezentaciji našeg folklornog kostima u svim njegovim izvanrednim varijantama. Josip Milićević, govoreći o oživljavanju tradicijskog narodnog stvaralaštva u Istri djelovanjem općinskih smotri i regionalne smotre u Motovunu, misli da će češće izvođenje komponirane glazbe (ozbiljne i zabavne) na podlozi istarskog melosa pridonijeti popularizaciji i revitalizaciji folklornog stvaralaštva Istre. U članku *Dvije slavonske folklorne priredbe*

u funkciji tradicijske predaje (Zdenka Lechner) riječ je ne samo o izboru ljepotica u Đakovu i Starim Mikanovcima već i o svemu onom što prati te priredbe, posebno o nošnjama »u kojima se predstavljaju ljepotice a izvučene su iz dubine škrinja i prošlosti i zavrijedile su da ih se za budućnost sačuva sveobuhvatnom dokumentacijom«. Radmila Petrović i Slobodan Zečević, govoreći o narodnoj glazbi i plesovima na smotrama u Srbiji, kažu da smotre u Srbiji nemaju dugu tradiciju (prije rata samo jedna) i da tek od 1960. te manifestacije svoje programe zasnivaju na izvornom folkloru, a najčešće nose naziv »sabor«, npr. sabor trubača u Guči, Svrljiški sabor, Sabor narodnog stvaralaštva u Leskovcu i dr. U članku *Regionalne smotre folkloru u Hrvatskoj* Stjepan Sremac kaže da to što su u programima regionalnih smotri prisutne i novije plesne i muzičke tradicije potiče potrebu da se i tom sloju prizna »tradicijaska vrijednost«. Tamo gdje to nije učinjeno, treba pristupiti proučavanju i odgovarajućom znanstvenom aparaturom valorizirati. Slijede prilozima *Značaj festivala u mjestu Stražnice za njegovanje i scensko izvođenje folkloru* (Petr Novák), *Pregled muzičko-folklornih manifestacija u SR Makedoniji* (Borivoje Džimperski, Kiril Todevski), *Guslarski sabori na Kosovu kao podsticaj održavanja i razvitka narodnog guslarstva* (Dara Vučinić-Varga), *Smotre i festivali i njihov utjecaj na autentičnost, tradiciju i inovaciju u rusinskim narodnim pjesmama i plesovima* (Vlado Kostelnik), *Narodna glazba u radio-programima* (Julijan Strajnar), *Neka iskustva radio-Skoplja u prezentiranju muzičkog folkloru s posebnim osvrtom na umjetničku obradu* (Duško Dimitrovski) i *Deset godina festivala dalmatinskih klapa u Omišu*, u kojem Jerko Bezić ističe da će zbornik s tog festivala s oko 200 klapskih pjesama biti koristan doprinos proučavanju glazbene kulture u Dalmaciji, a posebno proučavanju klapske pjesme, koja je u svom »razvijanju kao pojava folk-

lorne glazbe upijala i elemente drugih, veoma različitih izvora».

Posljednjoj temi posvećena su dva referata. O terminologiji narodnih muzičkih instrumenata piše Andrija-na Gojković i traži da se stručnjaci dogovore o principima oko izrade nužnog terminološkog rječnika muzičkih instrumenata naroda i narodnosti Jugoslavije. Onufrij Timko piše o sistematizaciji i kodifikaciji muzičkog stvaralaštva ukrajinskog naroda — u zbirci Zenovija Lyska (1967). Na kraju se nalazi osvrt Cvjetka Rihtmana na nedovršenu diskusiju s 15. kongresa SUFJ 1968.

Vrijednost navedenih priloga jest u donošenju građe, bilježenju pojava na raznim područjima i podacima o životu folklornih vrsta.

Ante Nazor

Zbornik od XXV kongres na Sojuzot na združenijata na folkloriste na Jugoslavija, Berovo 1978, Uredile Lazo Karovski, glaven urednik i Goce Stefanoski, Sojuz na združenijata na folkloristite na Jugoslavija, Zdruchenie na folkloristite na Makedonija, Skopje 1980, 570 str.

Koncem 1981. godine izišao je *Zbornik radova XXV kongresa Saveza udruženja folklorista Jugoslavije*, koji je održan od 25. do 30. rujna 1978. godine u Berovu u SR Makedoniji. Taj jubilarni 25. kongres, održan pod pokroviteljstvom druga Tita, bio je posvećen stotoj obljetnici kresnenskog ustanka, sedamdeset i petoj obljetnici ilindenskog ustanka i trideset i petoj obljetnici II. zasjedanja AVNOJ-a. (Tada je drug Tito odlikovao Savez udruženja folklorista Jugoslavije ordenom bratstva i jedinstva sa zlatnim vijencem »za naročite zasluge u naučnom obrađivanju jugoslavenskog folkloru i značajan doprinos njegovoj popularizaciji u nas i u svijetu«.) Kongresu je prisustvovao velik broj stručnjaka, tako da zbornik sadrži 72 referata vezana uz šest kongresnih tema (zbog brojnosti referata šest radova ma-

kedonskih folklorista tiskati će se u drugim publikacijama).

Prva tema, kao i na svim prethodnim kongresima, govori o folklornom stvaralaštvu kraja gdje se kongres održava (17 referata). Ovaj je put to bilo maleševsko područje. Referati se bave geografskim osobitostima općine Berovo, govore o samoupravnosti i o transformaciji u makedonskom narodnom stvaralaštvu, posebno maleševskom, o revolucionarnoj makedonskoj ilindenskoj pjesmi, o makedonskim narodnim pjesmama NOB-a, o epskim pjesmama, o svadbenim običajima i pjesmama, o revolucionarnim komitskim maleševskim narodnim pjesmama, o djeđu Ilji Maleševskom u narodnoj pjesmi, o Marku Kraljeviću i bratu mu Andrijašu u maleševskom folkloru, o suvremenom tekstilnom narodnom stvaralaštvu u Maleševu i dr.

Druga je tema bila samoupravnost u običajima, narodnom stvaralaštvu i mentalitetu naroda i narodnosti Jugoslavije (13 referata). Referati se bave životom, običajima i duhovnim tvorevinama Paštrovića, gangama Imotske krajine, narodnim pjevanjem albanske narodnosti, junacima ukrajinske narodne balade, organizacijom združnog života u jajačkom kraju, lirskim istarsko-primorskim pjesmama, dramaturško-teatrološkom interpretacijom na kajkavskom tlu, rusinskim narodnim stvaralaštvom, međimurskim narodnim pjesmama, seoskim slavama u srednjem Banatu, partizanskom narodnom poezijom i prozom, narodnim poslovicama i vojvođanskim bećarcem.

Najviše referata (36) govori o trećoj temi: transformacije u narodnom stvaralaštvu i novo narodno stvaralaštvo. Referati su posvećeni transformaciji u usmenom stvaralaštvu, u epskoj pjesmi s temom krvne osvete, u oblikovanju lika žene u muslimanskoj narodnoj poeziji, u tragičnoj baladi, u epskim narodnim pjesmama, u poslovičnom izrazu, u partizanskoj narodnoj poeziji, u natpisima uz karnevalske